

HOOFDSTUK I

Zendingsarbeid onder moslims

Howard Baskerville verlaat het gebouw van de Presbyterian Board of Foreign Missions op de noordwesthoek van Fifth Avenue en 20th Street in New York City, met een enkele reis per stoomschip naar Europa op zak. Hij zeult met een kleine tweedehands hutkoffer, waarin een bijbel, een paar boeken (Thackeray, Dickens) en enkele kledingstukken zitten. Het enige ‘nette pak’ dat hij bezit, heeft hij speciaal voor deze reis gekocht; hij zal het nodig hebben als hij moet preken. Maar ik stel me hem graag voor terwijl hij het draagt op deze bloedhete ochtend in hartje zomer – misschien augustus of eind juli; dat is onduidelijk. Hij had er piekfijn uit willen zien voor zijn laatste afspraak met de algemeen secretaris van de zendingsraad, de eerwaarde Robert Speer. Niet dat Baskerville dacht dat Speer van gedachten zou veranderen wat betreft zijn uitzending overzee. Hij had overduidelijk het ‘sterke christelijke karakter en de ware zendelingengeest’ getoond die de raad verwachtte van de mensen die ze naar het missiegebied stuurden. Maar na de verstikkend trage treinreis vanaf zijn ouderlijk huis in South Dakota zal het een prettig gevoel zijn geweest om weer schoon en fris te zijn, gekleed in een wit vest en een gestreepte das, een stijve bolhoed schuin op zijn hoofd.

Zelfs op dit vroege uur bruiste de stad van activiteit: paardenkoetsen en hotsende karren concurreerden om ruimte met een enkele auto op

het plaveisel van gebroken keitjes. Het is de schemering van de Gouden Eeuw in Amerika, hoewel het goud eerlijk gezegd al lang geleden is gaan bladderen. Over een paar jaar zal de Grote Oorlog bijna alles ten oosten van de Atlantische Oceaan verwoesten. Maar aan deze kant van diezelfde oceaan zal de oorlog meer fabrieken, meer scheepswerven, meer kolen en staal en dus meer rijkdom betekenen voor het handjevol ‘roofbaronnen’ die dat alles in handen hadden. Vanaf die drukke straathoek waar Baskerville staat, zou hij wolkenkrabbers kunnen zien als hij omhoogkeek. Op de straten daaronder: mannen met gebogen schouders, huilende kinderen, sombere onverlichte woonkazernes.

Ik betwijfel of het karige reisgeld dat Baskerville van de Presbyteriaanse Kerk had gekregen toereikend was voor een rit per koets naar de haven – en trouwens, waarom zou hij zich niet een wandelingetje door de stad gunnen? Duwkarren volgeladen met fruit dat even bleek zag als de vrouwen die het verkochten. Arbeiders met kniehoge laarzen die paardenpoep van de straten schepten. Kinderen met uitdrukkingloze gezichten die oesters openden op de stoeprand. De stank wordt alleen maar erger als hij 14th Street afloopt en de met bloed bespatte slagingswinkels in de wijk van de vleesverwerkende industrie passeert.

En dan komt de haven in zicht.

In 1907 is de haven van New York de drukste ter wereld. Langs de rotsige kust liggen tientallen dubbele pieren waar het krioelt van de havenarbeiders die vracht uitladen, kooplieden die hun waar uitventen en vele duizenden pas aangekomen immigranten; voornamelijk Italianen, Polen en Jiddisch sprekende Joden met hun hele hebben en houden in een plunjezak op hun schouders. Ze zijn hier opeengepakt in het vooronder van schepen aangekomen – ‘tussendekspassagiers’ worden ze genoemd: mannen, vrouwen en kinderen, opeengepakt in één donkere ruimte waar ze in stapelbedden slapen en havermoutpap uit koperen ketels eten, alles voor de kans om aan de bouw van de Rockefellerspoorlijn en de Vanderbilt-schepen te werken. New York is voor veel van hen de eindbestemming; bijna driekwart van de bevolking van de stad bestaat uit pas aangekomen

migranten of hun kinderen. Sommigen komen zelfs nooit verder dan het havengebied; er is volop werkgelegenheid op de aanlegsteigers, bijvoorbeeld passagiers zoals Baskerville aan boord helpen op precies dezelfde schepen waarop zij zelf de lange reis hierheen maakten.

Er zijn schepen genoeg. Het grijze water van de Hudson ligt vol logge lijnboten en moderne stoomschepen, waarvan de motoren rook uitbraken over de haven. Een moordende concurrentie tussen Amerikaanse, Engelse en Europese scheepvaartmaatschappijen over wie het best tegemoetkomt aan de behoeften van de welgestelde reiziger heeft tot een duizelingwekkende reeks innovaties geleid, bedoeld om de reis over de woelige baren van de Atlantische Oceaan sneller, veiliger en veel luxer te maken. Eersteklaspassagiers kunnen een eigen, met marmer betegeld toilet verwachten, eetzaal met houten lambriseringen en koepelvormige glazen plafonds, rookkamers ontworpen in de stijl van een Italiaans palazzo, en bars die eruitzien als Franse kastelen. De Duitse oceaanstomer *SS Amerika* heeft het eerste à-la-carte-restaurant op zee ter wereld (het Ritz-Carlton) waar passagiers op ieder gewenst tijdstip kunnen dineren in plaats van op vaste etenstijden. Op *RMS Adriatic*, kortgeleden gebouwd door het in Liverpool gevestigde White Star Line – de scheepvaartmaatschappij die enkele jaren later negatief in het nieuws zou komen vanwege het zinken van de trots van haar vloot, de *RMS Titanic* – kunnen passagiers zich ontspannen in een Turks bad, benedendeks squash spelen in de glanzende sportzaal van het schip of een duik nemen in het eerste drijvende zwembad ter wereld. De reusachtige zusterschepen van de Cunard Line *RMS Lusitania* en *RMS Mauritania*, waarbij alle andere schepen in de haven in het niet vallen, kunnen zich beroemen op de allermooiste motoren met stoomturbines, die ze tot de snelste schepen ter wereld maken. De *Mauritania* – indertijd het grootste bewegende vaartuig ooit gebouwd – kan de Atlantische Oceaan oversteken in een recordtijd van vierenhalve dag, dankzij het moordende werk van de stokers.

Wanneer de oorlog uitbreekt zullen deze schepen door hun eigen land worden geconfisqueerd en omgebouwd tot hospitaalschepen of voor het

vervoer van troepen worden gebruikt. Scheepvaartroutes zullen vol zee-mijnen komen te liggen en Duitse U-boten zullen er patrouilleren (een daarvan brengt in 1915 de *Lusitania* tot zinken), en passagiershavens zullen een nieuwe functie krijgen als plaats van inscheping voor soldaten die naar het front vertrekken. Maar de oorlog ligt nog zeven jaar in het verschiet. Voorlopig vaart er nog steeds een gestage stroom van volgeladen schepen naar de Nieuwe Wereld in het westen – hun ruimen uitpuilend van emigranten die op een kluitje in afgesloten hutten zitten, ranzig voedsel eten, ranzige lucht inademen – en vervolgens weer naar het oosten, naar Europa, met talrijke passagiers met hoge hoeden en parasols op het bovendeck.

Natuurlijk zal Baskerville noch de luxe van de eerste klas noch de onmenselijke toestanden van de passagiers in het vooronder ervaren. In 1907 kost een reis van New York naar Liverpool tussen de vijftig en tachtig dollar; op de *Mauritania* kost een eersteklasticket wel honderdvijftig dollar. Dat is ongeveer vierduizend dollar, omgerekend naar de huidige valuta. Maar Baskerville kan nog voor ongeveer twintig dollar een derdeklaspassage op al deze schepen krijgen. Het heeft dan ook geen zin om naar hem op zoek te gaan in eetzaal die met Palestijns eikenhout is betimmerd en van dure leren stoelen is voorzien. Hij zal 's avonds iets gaan drinken in een flauw verlichte cafeteria, staand aan een gemeenschappelijke tafel met een metalen blad. Het is onwaarschijnlijk dat de luxe waarover eersteklaspassagiers konden beschikken een domineeszoon uit South Dakota iets zal hebben geïnteresseerd. Uiteindelijk is Howard Baskerville geen reiziger met nieuw geld die zich wil laven aan de rijkdom van de oude wereld. Hij is een tweeëntwintigjarige zendeling op weg naar de het verre Perzië voor een opdracht van twee jaar om zich bezig te houden met wat hij 'zendingsarbeid onder moslims' noemt, dat wil zeggen: moslims tot het christendom bekeren.

Howard Conklin Baskerville werd op 13 april 1885 geboren in North Plate in de staat Nebraska, als zoon en kleinzoon van presbyteriaanse

dominees. Zijn vader, Henry Coleman Baskerville, was een rondtrekkende dominee die zijn leven lang op zoek bleef naar nieuwe kennis en die op zestienjarige leeftijd zijn openbare geloofsbelijdenis had gedaan, op zijn knieën in een oude houten kerk in Nutbush, in de staat North Carolina. Baskerville senior studeerde voor dominee aan het Davidson College en de Universiteit van Virginia, voordat hij in 1867 afstudeerde aan de Universiteit van Georgia. Na twee jaar studeren aan het Union Seminary in Virginia werd hij tot dominee van de Presbyteriaanse Kerk gewijd, maar in plaats van onmiddellijk als predikant aan de slag te gaan besloot hij eerst rechten te gaan studeren en werd hij uiteindelijk in 1876 beëdigd als advocaat in Baltimore.

Er zijn geen bewijzen dat Henry Baskerville praktiseerde als advocaat, noch in Baltimore noch elders. In 1879 overleed onverwacht zijn eerste vrouw, Julia Blanton, waardoor hij hun dochter in zijn eentje moest opvoeden. Hij zou echter niet lang alleen blijven. Een jaar later trouwde hij met Emma Reed tijdens een bescheiden, besloten plechtigheid in Plattsburgh in New York. Samen kregen ze nog een dochter en vervolgens vier zoons. Howard was de tweede zoon.

In 1883 vestigde het gezin zich in Nebraska, waar Henry Baskerville werd benoemd tot predikant voor verschillende presbyteriaanse kerken verspreid in de staat. Toen Howard vijf jaar oud was verhuisde het gezin van Nebraska naar New Jersey zodat zijn vader opnieuw kon gaan studeren, deze keer aan het Princeton Theological Seminary, waar hij uiteindelijk in 1897 een graad in de godgeleerdheid behaalde. De jaren daarna werd Henry, ook al werkte hij aan de voltooiing van een proefschrift aan Wooster Universiteit in Ohio, beroepen op verschillende plaatsen: eerst in Spring Mills in de staat Pennsylvania, daarna in Goode's Ferry in Virginia, vervolgens ging hij weer terug naar Princeton om korte tijd onderwijs te geven. Daarna ging hij naar Alzada, Montana en naar Camp Crook in South Dakota, voordat hij ten slotte in 1901 benoemd werd als hoofd van de presbyteriaanse kerken in Spearfish Valley, aan de noordzijde van de Black Hills.

Hoewel Howard maar enkele jaren in Spearfish zou wonen voordat

hij zou vertrekken naar de universiteit, wekten de Black Hills en de Badlands van South Dakota – met hun wijde prairies, spectaculaire tafelbergen en ogenschijnlijk bodemloze ravijnen – een diepe en blijvende liefde voor de natuur bij hem op. Het gebied was pas kortgeleden opengesteld voor witte kolonisten; de hele regio van de Black Hills was in het Verdrag van Fort Laramie in 1868 door de Amerikaanse regering aangewezen als permanente woonplaats van de Lakotastam. Zes jaar later, nadat generaal George Custer in deze heuvels goud ontdekte, verklaarde de Amerikaanse regering het verdrag nietig en eiste zij het land weer op. De Lakota werden in kleine, verspreid liggende reservaten ondergebracht in de onvruchtbare gebieden van westelijk South Dakota.

Tussen de kleurrijke bergpieken en door de wind geërodeerde toppen die dit ongerepte natuurschoon omringden, groeide Baskerville op tot een avontuurlijke jongeman à la de bioloog ‘Rough Rider’ die destijds president was van de Verenigde Staten en wiens gezicht kort daarna werd uitgehouwen in een berg op enkele mijlen ten zuiden van dit gebied. (Eigenlijk leek Baskerville met zijn bruine haar, blauwe ogen, zijn blozende wangen en zijn bril wel wat op de jonge Teddy Roosevelt, afgezien van diens eeuwige snor.) Hij liep eindeloze afstanden door de prairie, helemaal naar Bear Butte Mountain; het pad was gemarkeerd met aan boomtakken gebonden gebedsdoekjes van de verdreven stammen voor wie deze berg heilig was. Hij kon op fazanten of korhoenders jagen of zijn geluk beproeven bij het schieten van een van de talloze zwartstaartprairiehonden, een knaagdiersoort waarvan de holen deze open vlakten veranderden in een soort maanlandschap. Hij kon op verkenning gaan in de door de rivier uitgesleten kloven of gaan vissen in het koude water van Spearfish Creek, die het hele jaar door voorzien werd van forelleneitjes die met huidkarren helemaal uit Yellowstone werden opgehaald.

Maar zijn favoriete bezigheid was paardrijden. Tijdens de zomervakanties werkte hij soms op een naburige paardenfokkerij waar hij in ruil voor het voeden en verzorgen van de dieren de gelegenheid had om door de eindeloze graslanden van South Dakota te rijden, galopperend naast wilde

bizons, vlak langs de rand van de granieten rotsen. Baskerville hield ook van boksen en tennissen, twee sporten die gezonder waren om te beoefenen in het droge woestijnklimaat van het gebied van de Black Hills, waar de droge lucht heilzamer was voor de chronische verkoudheid waaraan hij zijn hele leven leed, als gevolg van een malaria-infectie die hij als kind had opgelopen.

Net als zijn vader was Baskerville een boekenwurm met een grote dorst naar kennis en een talenknobbel. Toen hij zijn eindexamen van de middelbare school had gehaald sprak hij vloeiend Latijn, Grieks en Duits. Maar anders dan zijn vader leek Baskerville nooit zoveel belangstelling te hebben voor een carrière als plattelandsdominee. Hij wilde het woord van Christus aan alle volkeren brengen, naar alle landen verbreiden. Als kind had hij al ‘bijna zeker geweten’ dat hij zendeling wilde worden, zoals hij in zijn sollicitatie aan de Presbyterian Board of Foreign Missions schreef. Hij had via zijn kerk cursussen in zendingswerk gevolgd en werkte als hoofd van de lokale Young People’s Society of Christian Endeavor, een evangelische organisatie die destijds kon bogen op drieënhalf miljoen leden in exotische landen als China en Australië. Hij kreeg zelfs een eigen missieeringsgebied toegewezen door de ouderlingen van Black Hills. In die periode had hij naar eigen zeggen ‘met een aantal mensen over dit christelijke leven gesproken’, maar hij was te bescheiden om in zijn sollicitatiebrief te vertellen hoe succesvol hij daar was geweest.

Toen het tijd was om te beslissen waar hij zou gaan studeren, kwamen er herinneringen boven aan het jaar dat hij met zijn vader had doorgebracht in Princeton. En dus trad Howard in de voetsporen van zijn vader Henry en schreef hij zich in aan de Universiteit van Princeton voor de opleiding tot christelijk predikant.

Het was najaar 1903, een gunstige tijd voor Princeton, dat nog altijd de naschokken voelde van een ingrijpende verandering in het studieprogramma en de prioriteiten van de school. Nog maar een jaar tevoren had de raad van bestuur een van zijn populairdere professoren, Woodrow Wilson, tot voorzitter van het universiteitsbestuur bevorderd, en hij was

onmiddellijk begonnen met het hervormen van het instituut naar zijn eigen ideeën.

De jonge Howard voelde zich meteen aangetrokken door Wilson. Het zou moeilijk zijn geweest om de lange, magere man met de gesteven witte boord te missen die zich energiek over *The Quad* voortbewoog, terwijl de rubberen punt van zijn wandelstok altijd een paar centimeter boven de grond zweefde. Wie ook maar een glimp van Wilson had opgevangen zou zijn gezicht nooit meer vergeten: een bijna volmaakte rechtehoek, met een hoog, vlak voorhoofd en een geprononceerde kaak die zijn gezicht een strenge uitdrukking gaf.

Als hoogleraar kon Wilson absoluut niet tegen domheid. Hij was buitengewoon kritisch over de studenten aan Princeton en bond openlijk – en veelvuldig – de strijd aan met zowel de faculteit als het bestuur. Maar zijn studenten aanbeden hem. Hij werd zeven keer verkozen tot de populairste hoogleraar aan Princeton. Bij zijn colleges zaten de zalen met driehonderd stoelen altijd vol, vaak met studenten van andere studierichtingen die in de gangen stonden en probeerden zijn stimulerende colleges over de grootheid van de Amerikaanse democratie en de noodzaak voor Amerikaans leiderschap in het buitenland te volgen. De keurig gekapte en verzorgde studenten van Princeton zaten aandachtig voorovergebogen op hun stoel, hun schrift opengeslagen als Wilson hen in vervoering bracht met gedurfde uitspaken als ‘De voortgang van de beschaving heeft de Amerikaanse *frontier* uitgewist!’ of ‘De natie is uit haar schulp gekropen!’

Ze stampten met hun voeten en brachten een staande ovatie.

Zelfs tijdens formele bijeenkomsten sprak Wilson met de autoriteit van een kerkgeleerde alsof hij een Bijbeltekst voorlas. Dat redenaarstalent had hij al op jonge leeftijd ontwikkeld. Zijn vader, Joseph Wilson, een presbyteriaanse predikant van hel en verdoemenis, dwong hem vaak de toespraken van beroemde mannen uit het hoofd te leren, en ze niet alleen op commando op te zeggen maar ze ook nog te overtreffen. Als kind oefende Wilson in het geven van donderpreken tegen lege banken, omdat de verwachting was dat hij zijn vader zou opvolgen als presbyteri-

aans predikant. Waarschijnlijk is dat de reden dat hij zich als student inschreef aan Princeton, dat destijds bekendstond als het College of New Jersey. Princeton was een seminarie dat opgericht was door presbyterianen, en in die tijd leek de voornaamste functie het voortbrengen van een schare zwartgerokte predikanten om de kansels van Amerika te vullen. Bijna een kwart van Wilsons studenten zou verder studeren voor geestelijke. Maar net als Baskerville had Woodrow Wilson niet veel belangstelling voor de kansel. Zijn passie was de politiek.

Wilson begon in 1879 als eerstejaars op Princeton, veertien jaar na het einde van de Burgeroorlog. De oorlog had een grote invloed op de familie Wilson, die zich volledig identificeerde met de Confederatie. Wilsons vader hield slaven en was ook na het einde van de oorlog een vurig aanhanger van de Confederalisten. Op een familiefoto uit 1892 – bijna dertig jaar na de afschaffing van de slavernij – zitten de Wilsons lachend in de deuropening van hun huis in South Carolina; twee oudere zwarte bedienden in bij elkaar passende witte katoenen jurken staan gedienschtig achter hen en wenden ongemakkelijk hun blik af van de camera.

De jonge Woodrow Wilson verafgoedde de generaal van de Confederatie, Robert E. Lee. Zijn klasgenoten herinneren zich dat hij altijd ‘de zuidelijke kant’ koos tijdens discussies, en debatteren was zijn lust en zijn leven. Op Princeton was hij de ster van de legendarische debatingclubs, de Whigs en de Clio’s. (Wilson, die een van zijn politieke helden, James Madison, naar de kroon wilde steken, trad toe tot de Whigs.) Maar toen hij tijdens een belangrijk eindejaarsdebat in 1879 door het lot gekozen werd om de kant van universeel stemrecht te verdedigen, kreeg Wilson een woede-uitbarsting en stormde hij het podium af, omdat hij zich niet wilde laten dwingen om te pleiten voor stemrecht voor zwarte Amerikanen.

We kunnen geen enkel stadium uit Woodrow Wilsons legendarische carrière bespreken zonder zijn hardnekkige racisme te erkennen. Hij was naar het oordeel van de zwarte acteur en activist Paul Robeson ‘een pleitbezorger van democratie voor de wereld en van radicale rassenscheiding

voor Amerika.’ Als hoogleraar trakteerde Wilson zijn studenten op een eindeloze reeks racistische grappen over ‘onbeschaafde negers’. In zijn geschriften overlaadde hij de Ku Klux Klan met lof en riep hij die uit tot ‘een belangrijke macht in het Zuiden’ waarvan de rol bij de bescherming van ‘de zuidelijke staten’ gekoesterd moest worden. Als bestuursvoorzitter van de Universiteit van Princeton van 1902 tot 1910 weigerde hij het bestuur van andere Ivy League-scholen te volgen en zwarte studenten toe te laten, met het argument dat hun aanwezigheid ‘henzelf en de Universiteit van Princeton in verlegenheid zou brengen’. Als president van de Verenigde Staten maakte hij rassenscheiding tot het officiële regeringsbeleid, waarbij hij zwarten die bij de federale overheid werkten ontsloeg en tientallen jaren van raciale vooruitgang terugdraaide. Hij screende zelfs *Birth of a Nation* (film uit 1915, vert.) toen hij in het Witte Huis zat.

Wilson kon met Bijbelse rechtlijnigheid spreken over de onschendbaarheid van door God gegeven vrijheden. Hij kon in zijn toespraken de menselijke vrijheid tot een moreel prerogatief verheffen. Hij kon ‘universeel mededogen met degenen die het zeer moeilijk hebben’ preken en zonder ironie beweren dat hij probeerde ‘de ondraaglijke last die op hun rug rustte’ weg te nemen.

Alleen bedoelde hij daarmee niet de rug van zwarte mensen.

Maar voor een bevoorrechte jongeman als Howard Baskerville was Wilson nog altijd een voorvechter. In 1902 werd Woodrow Wilson bevorderd van hoogleraar politicologie tot voorzitter van de universiteit. In die rol hielp hij een onderwijskundige revolutie bewerkstelligen waarvan de trillingen tot op de dag van vandaag door bijna alle studenten in de VS worden gevoeld. Hij reorganiseerde de studierichtingen van Princeton, legde hogere normen vast voor afgestudeerden en hervormde het curriculum om dat beter te laten aansluiten op de behoeften van een snel veranderende wereld die steeds meer onderling verbonden was. Hij voerde een mentorprogramma in de stijl van Oxford in, bekend als het meester-leerlingsysteem, dat bedoeld was om studenten uit de collegezalen van Princeton met hun hoge plafonds weg te loodsen naar een intie-

mere omgeving waar ze persoonlijk, een-op-een onderricht konden krijgen van een oudere docent naar eigen keuze. Meer in het algemeen richtte hij de doctoraalstudie minder op gespecialiseerde vakgebieden en meer op ‘algemeen onderwijs’ – of, zoals Wilson het noemde: ‘bekendheid met principes in plaats van een op zijn best onvolledige hoeveelheid willekeurige informatie verzamelen’. Dat hield in dat het systeem van keuzevakken bij Princeton grondig werd herzien tot een pakket dat studenten aanmoedigde hun horizon te verbreden door vakken te volgen buiten het door hen gekozen vakgebied.

Wilsons wilde niet alleen het hoger onderwijs in Amerika hervormen. Hij wilde universitaire studenten veranderen van studeerkamergeleerden in wereldburgers, om van hen een leger van rechtschapen jongemannen te maken, klaar om het land te dienen. De hervormingen veroorzaakten deining onder de oude garde van Princeton, de alumni, en onder rijke donateurs. Maar ze bezorgden Wilson nationale bekendheid, wat de weg plaveide voor zijn uiteindelijke entree in de politiek – eerst als gouverneur van New Jersey en vervolgens als president van de Verenigde Staten.

Toen hij eenmaal in het Witte Huis zat, zou Woodrow Wilson zijn idee van studenten in dienst van het land uitbreiden tot een beleid van een land in dienst van de wereld. Hij werd in 1913 geïnaugureerd, een jaar voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, en hoewel hij er tijdens zijn eerste termijn in slaagde Amerika buiten dat conflict te houden, marcheerden in 1917 duizenden Amerikaanse troepen Europa binnen om naast de geallieerde mogendheden te strijden. Hoe het ook zij: de Eerste Wereldoorlog dwong Amerika uit zijn geïsoleerde positie en in het kielzog daarvan probeerde Wilson dat wat hij zag als Amerika’s universele waarden te introduceren in de rest van de wereld.

In het puin en de ravage die de oorlog had achtergelaten zag Wilson een kans om de wereld te hervormen naar het beeld van Amerika. Hij voorzag een nieuwe wereldorde, die niet bestond uit afzonderlijke, geïsoleerde landen die voortdurend met elkaar in conflict waren, maar